

ПРВА ГЛАВА

ИСТИНА ЈЕДИНСТВА

1. БОГОСЛОВЉЕ ЈЕДИНСТВА

Од првих тренутака свог историјског живота, Црква поседује свест о томе да њено јединство није само плод идеолошке сродности или исход њеног устројства. Прве хришћанске заједнице не појављују се у историји као идеолошки покрет, али ни као некаква нова „религијска“ институција друштвеног живота. Назив који изражава социолошко-историјски, али и суштински идентитет првих хришћанских заједница јесте грчка реч *Εκκλησία* (= Екклесија). Овај израз пре свега означава сабрање, скуп, полазни чин заједнице и јединства људи.³

³ „Црква се назива тим именом јер признава све људе и сабира их на једно место.“ Свети КИРИЛО ЈЕРУСАЛИМСКИ, *Κατηχήσεις* 18, 24 – P. G. 33, 1044. – „Израз *Црква* не означава раздвајање него уједињење и сагласност... Показује да је једна Црква широм насељене, иако је сама подељена на многе помесне Цркве.“ Свети ЈОВАН ЗЛАТОУСТ, *Ομιλία εἰς τὴν Α' Κορινθ.* – P. G. 61, 13. – Види и R. BULTMANN, *Theologie des Neuen Testaments*, Tübingen (Mohr) 1961, стр. 40–41. и 96. – I. KARMIER, *Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία*, Атина 1973, стр. 11–18.

Црква је творевина *заједнице*, односно конкретног начина човековог заједничарења. Овај начин тежи ка томе да јединство људи оствари динамички – не као конвенционално заједничко живљење, или као последицу идеолошких и животних околности, него као egzистенцијалну чињеницу: јединство се остварује као онтолошка истина човека, односно као „природан“ и „истински“ начин *посвојања* човека.

Стварност црквене заједнице разликује се од политичких и идеолошких система друштвене организације управо у погледу онтолошког садржаја јединства коме тежи. Настојања појединачних људских заједница или друштвених група – онако како су изражена у политичким програмима и правцима, или у идеолошким циљевима и њиховим философским утемељењима – имају за циљ побољшање (рационално или морално) услова и околности заједничког живота људи, са коначним циљем у потпуном задовољењу индивидуалних потреба сваке друштвене монаде.

Ако је, међутим, коначни циљ друштвеног живота и његовог динамичког побољшања садржан у задовољењу и еманципацији индивидуе, онда се истина људске заједнице неизбежно исцрпљује у феноменологији заједничког живота збира појединаца. Друштвени живот је тада показатељ објективних уређења, формалних институционализованих односа, истоветности интереса или идеолошких циљева. Другим речима: конвенционално схватање друштвеног јединства полази од тога да дефиницију и истину о човеку

представља аутономизована индивидуалност, онтичко-времено поимање човековог бића, психолошко „ја“, односно историјска самосвест човека. *Начин постојања* човека јесте индивидуалност (биолошка, психолошка, историјска и увек онтичка) која претходи условној чињеници друштвеног заједничког живота. Друштвеност, чак и као „специфичност“ човечанске врсте, бива схваћена као својство човекове индивидуалне природе.⁴

На супротној страни налази се стварност црквене заједнице и начин постојања човека који она претпоставља: динамичко самопревазилажење индивидуалности, односно човек као егзистенцијална чињеница заједнице и односа. Одређење и истина човека јесте заједница и однос, то јест стварност *личности*⁵ – икона Тројичног Бога у човечанској природи, онако како се та икона открива у оснивачком чину Цркве.

Оснивачки чин Цркве је Очовечење Бога, Оваплоћење Бога Логоса. Не неко ново религијско учење, не некаква нова метафизичка теорија, него одређени чин са конкретним историјским последицама – чин који читаву људску историју дели надвоје: *У истаесіој години вла-*

⁴ Види Casimir KOBLEK, *Individual and Collective: Marxism, Communism and Western Society*, том IV, стр. 234, и даље. – Heider (N. Y.) 1972. – P. A. SOROKIN, *Society Culture and Personality*, New York 1947. – K. LÖWTH, *Das Individuum in der Rolle des Mitmenschen*, München 1928.

⁵ Види *Τὸ Πρόσωπον καὶ ὁ Ἔρως*, пар. 1, 2, 4 и 5.

*давине ћесара Тиверија, кад управљаше Понији је Пилај Јудејом.*⁶ Бог постаје човек, конкретна историјска личност, Исус Христос (= Помазаник) Божији.

Оваплоћење Логоса оствара Цркву: открива истину о Богу и истину о човеку, отеловљену унутар историје, односно открива заједнички *начин постојања* Бога и човека, „инстасиран“ у Христовој богочовечанској Личности.

Историјски чин Божијег Очовечења превасходно открива безвремени *начин* божанског живота, а то је *љубав* (1 Јов. 4, 8) – љубав не као морално својство (својство опхођења) већ као онтолошку стварност, што значи: егзистенцијална истина, истина јединства, заједнице и односа.⁷ Ово јединство открива унутар историје Божанство као Тројицу Личности и Јединицу божанске природе – суштинску Јединицу и егзистенцијалну Тројицу, односно тројицу, па ипак јединствену вољу и енергију. Истина Једног и Тројичног Бога открива се у „кенози“ примања човечанске природе од стране Логоса: „кенозом“ називамо динамичко „самоскривање“ Божанства Логоса у односу заједнице са човечанском природом – односу који нам открива добровољно „испражњење“ (= ослобођење) од сваког елемента индивидуалне самодовољности, односно открива нам начин постојања који је за човечанско искуство и категорије нешто сасвим ново. То је инстаси

⁶ Лук. 3, 1–2.

⁷ Свети МАКСИМ ИСПОВЕДНИК, *Περὶ διαφόρων ἰσχυρῶν*, P. G. 80, 516A.

начин постојања Логоса, Који се отеловљује дејством Светога Духа и Који открива Оца – начин постојања тројичног „узајамног прожимања“, односно божанске љубави.⁸

Истина о Једном и Триипостасном Богу открива истину о једном и многоипостасном човеку: објављује и тумачи „истинског“ човека, односно егзистенцијалну претпоставку и динамички „циљ“ те истине, а то је *лично* (ипостасно, а не индивидуално) постојање човека – *икона* Тројичне заједнице у човечанској природи. Оваплоћење Логоса, то јест конкретна историјска стварност Христове „кенозе“ (= добровољног испражњења), представља могућност доживљајног усаглашавања са ипостасним начином постојања, односно са истином и аутентичношћу постојања – са „природним“ и „истинским“ постојањем. Егзистенцијална чињеница црквеног јединства није ништа друго него сáмо уподобљавање Христовој *кенози*, „добровољно испражњење“ од елемената индивидуалне самодовољности, односно стицање пуноће личности и остваривање тројичног Прототипа заједнице ипостаси.

Сáма динамика човечанске природе (изузетне пројаве њених благодатних дарова или најдубље изучавање њених егзистенцијалних могућности) открива тројични Прототип истине о човеку. Икона Тројице није спољашња нити накнадно наметнута; не представља неко правило или облик живота – она је сáма аутентичност и

⁸ Види *Τὸ Πρόσωπο καὶ ὁ Ἔρως*, пар. 84 в.

истина наше природе, њен онтолошки праобраз и „благородност“ нашега порекла. Ту аутентичност истине о човеку црквена *заједница* настоји да динамички васпостави.

Пошто је овде реч о васпостављању аутентичности, а не о додатку некаквих спољашњих елемената човековој природи (егзистенцијалне могућности које вреднује Црква одраније „потенцијално“ постоје у човеку), одблесак истине Цркве можемо да назремо чак и у најизопаденијим видовима људске заједнице. Из истог разлога, у простору хришћанског богословља говоримо о *прапостојању* Цркве, – о постојању Цркве пре Христа, – наглашавајући „црквену“ природу човека и указујући на стање аутентичности човековог постојања пре његовог отуђења и изопачења.⁹ Икона тројичног Праобраза отиснута је при човековом стварању – човек је створен да би се образовала Црква.

2. ДИНАМИКА ЈЕДИНСТВА

Васпостављање егзистенцијалне аутентичности човека „у Христу“ односи се на, такође егзистенцијалну, стварност човековог *пада* – на измену човекове „црквене“ природе, односно на изопачење његовог „природног“ и „истинског“ начина постојања.

⁹ О прапостојању Цркве види I. ΚΑΡΜΙΡΗ, *Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία*, стр. 19–44. – Κων. ΣΚΟΥΤΕΡΗ, *Ἡ ἐκκλησιολογία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης*, Атина 1969, стр. 39–49.

Тројични Праобраз човечијег бића, а то је љубав као онтолошка стварност, остварује се динамички у заједници, односу и јединству личности. Али, динамика личносног односа, заједнице и јединства не може бити друго до чињеница слободе, то јест достигнуће слободе. Не може постојати љубав без слободе: однос љубави, заједница и јединство не могу се динамички остварити без слободе. Слобода, опет, претпоставља могућност да љубав буде одбачена, могућност да се егзистенцијално оствари не-љубав, односно такав начин постојања који јединство и заједницу лица претвара у међусобну удаљеност супрот-стављених (тј. наспрамних) индивидуа, делећи човечанску природу на самосталне егзистенцијалне индивидуалности.¹⁰

То прелажење са личности на индивидуу, са заједнице љубави на аутономизовану индивидуалност, представља егзистенцијални садржај човековог греха, односно његовог неуспеха када су у питању његова егзистенцијална истина и аутентичност.¹¹ То је чињеница коју добро познајемо и коју искуствено испитујемо – то је стварност нашег индивидуалног и заједничког живота, која је доступна чак и „позитивном“ знању наших наука. Датости историје, психологије и психоанализе, социологије, а понекад и философске антропологије, пружају мноштво материјала за

¹⁰ Види *Τὸ Πρώτο καὶ ὁ Ἔρως*, пар. 75, 76, 77, и 79.

¹¹ Свети МАКСИМ ИСПОВЕДНИК, *Σχόλια εἰς τὸ περὶ θεῖον Ὄνοματον*, P. G. 4, 348C. – *Τὸ Πρώτο καὶ ὁ Ἔρως*, пар. 95.

потврду нашег свакодневног искуства човековог греха и неуспеха: заробљеност у егоцентричну самоодбрану, објективизацију „другога“ и нашу објективизацију од стране „другога“, отуђење и неутрализацију „маса“, насиље и мучење човека од стране другог човека, сенку мржње која често прати и најприснији однос, нечовечност неправде, грабежи и тлачења, егоцентрично и трговачко искоришћавање љубави, као и изопачења перске свести.

Све ове датости греха, као и мноштво других видова пада у индивидуалност, представљају наше свакодневно искуство, односно нашу заједничку трагедију. Насупрот томе, оно што нам болно недостаје јесте искуство наше егзистенцијалне истине и аутентичности – пројава и остваривање тројичног Праобраза наше природе. На свестан или не свестан начин, увек је присутна неутољива и неугасива жеђ човековог бића за том истином и егзистенцијалном пуноћом. То је жеђ која се не може утолити апстрактним изумима и моралним „добољшањима“.

Како је, дакле, могуће да нас Црква спасе од нашег егзистенцијалног неуспеха, од поделе на индивидуалности? Како је могуће да нас егзистенцијално сједини учење које је историју испунило схизмама и сектама? Чини се да подела Цркве представља тријумф човековог греха и неуспеха, односно укидање последње могућности за васпостављање наше природе у пуноћу њених егзистенцијалних могућности. Ако Црква не успева да се самооствари, да буде Тело и жи-

вот Христов, начин Његовог постојања, ако се раздељује на расколе и секте, и ако човеково спасење преиначује у индивидуалну етику и индивидуалну религиозност, то значи да Отеловљење Бога човеку није донело исцељење, да је грех свемогућ – Јеванђеље спасења се показује узалудно, а узалудно је и човеково надање.

Овакав логични закључак (који би могао бити корисна основа за сваки покушај сједињавања Црква) може наћи одговор само у границама тајне човекове слободе. Црква није неко учење или чињеница која на волшебан или присиљан начин преображава људе: њена истина претпоставља човекову слободу, а сâмим тим и грех, односно преиначење истине спасења због човековог неуспеха и промашаја.

Црква је богочовечанско Тело Христово – јединство Бога са човеком; то јединство не подноси промену ни у божанској ни у човечанској природи. То значи да човек остаје слободан, а његов грех је стварност унутар живота Цркве онолико колико је унутар ње и човеков преображај и спасење. На Своје Тело – а то је Црква – Христос непрекидно узима човеков грех и неуспех; силази у пакао људске самоће и раздвојености да би Адамову „сверодност” подигао у могућност новог живота.

Ова могућност се, међутим, остварује свето-тајински, као што се и живот увек развија тајанствено, и као што квасац на тајанствен начин заквасује неживо тесто. Црква је човечанство, – грешно и распарчано, – само што она у греху

распарчаних делова и подела тајанствено чува динамику квасца, односно нови живот. Тројични Праобраз истине о човеку, „нова твар” спасења, начин Христовог постојања, остварује се у Цркви динамички, а не магијски: представља мистичну пуноћу живота и личносне целовитости, а не само феноменологију симптома.

Уколико неко поделу Црква посматра изван Цркве, природно је да види неуспех јеванђелске истине, односно тријумф човековог греха. Насупрот томе, раздвојеност и раскол хришћана за верника представља муку и бол због пада наше заједничке природе, али изазива и утешну убеђеност у *личному* истину човека, односно слободе која се не изиђује ради нужног спасења.¹² Подела хришћана за Цркву је доживљај Распећа Христовог, односно чињеница која је непрекидно доступна њеном искуству: Христос непрекидно узима на Себе смрт света – човеково отпадање од истине и живота – и претвара је у Своју смрт, односно у Свој живот, у „добровољно испражњење” од било каквог индивидуалног захтева, у напуштање сваког чувственог достигнућа, у целовито самоприношење и љубав, односно у пуноћу живота.

Управо то прихватање смрти саблажњава човекову кратковиду логику. Тело Христово које мртво виси на Крсту, истина и живот Цркве преиначени и преобликовани човечанским пат-

¹² Свети ИСАК СИРИН, *Tà eirrhēnēta askētiaká logos*, IIА, стр. 307–308.

њама, маленкостима, жељом за првенством, непознавањем суштинских ствари, представља неподношљиву саблазан. Али, кад одумру опипљиви докази успешности црквене истине, који могу представљати идоле живота, тада се отварају бесконачне границе слободе личносне љубави према Женику Христу. Тада наша нада није више садржана у историјским достигнућима него само у божанском животу, у „обиљу живота“ које дарује Христос, у сједињењу Бога са човеком, оствареном кроз Евхаристију, кроз свете Тајне и кроз подвиг, – који не престају да „дејствују“ у Цркви, – па чак и кроз најбезнадније губљење историјских облика.

Тројични Праобраз истине човека, Христов начин постојања, односно јединство Цркве, остварује се динамички у мистичној пуноћи живота и личносне целовитости отеловљене у ликовима светих. Колико год да то изгледа противуречно, јединство Цркве може да се остварује сваког тренутка чак и у животу једног човека, односно може да се оваплоћује чак и у човечанској личности. Када се приближиш неком светитељу Цркве (а светитељи су међу нама, скривени као што је живи квасац увек скривен), доживљаваш јединство као свеопште прихватање свега, као целовито самоприношење и љубав која произилази из остваривања Христове *кенозе*, односно аскетског доживљаја Крста Христовог. Нема ничега што није обухваћено бесконачним границама *кенозе* светитеља. Све и сва бива прихваћено и обједињено; живот проналази своју егзистенцијал-

ну једнообразност, католичанско јединство и јединствену католичност у ликовима светитеља, у Христовом начину постојања, у „пламтењу срца за сваку твар“.¹³

Једина препрека за остваривање јединства јесу индивидуалне противности. Приближавајући се неком светитељу, не сусрећеш се са таквим противностима, не спотичеш се чак ни о његову врлину, ни о његова знања или моћи расуђивања, односно ни о једну његову индивидуалну особност. Не постоји ништа што твоју индивидуалност раздваја и удаљава од његове. Светитељ је у индивидуалном смислу непостојећи: он је сав благодатни дар и прихватање. А то свеопште прихватање превазилази и твоје индивидуалне особности, односно твоје грехе и врлине, оштроумности или тромости ума. Без својих индивидуалних противљења, светитељ не долази у сукоб са твојим индивидуалним особеностима – због тога он и може да разазнаје „дубине“ твога бића,

¹³ „Шта је срце милостиво? Пламтење срца за сваку твар, за људе, за птице, за животиње, за демоне и за свако створење. И сјам помислио на њих, и сјам њихово виђење, тера му на очи читаве потоке суза. Због великог и силног милосрђа, због големе брига, грчи се његово срце и не може поднети да види или да чује како неко створење трпи какав невољу или патњу. И зато он удућује молитве и за бесловесна створења, и за непријатеље истине, и за оне који му чине неправду.“ Свети ИСАК СИРИН, *нак. д.*, стр. 306. – Види и Wladimir SOLOWJEW, *Die Rechtfertigung des Guten*, Deutsche Gesamtausgabe der Werke von W. S. (Erich Wewel Verlag), том V, München 1976, стр. 128–129. „Безгранично свеопште милосрђе, како га је описао свети Исаак Сирин“.

односно истину твоје личности, то јест икону Божију коју отеловљујеш, па макар она била затамњена и замагљена. Твоја истина је и његова истина: заједничка истина иконе Божије коју отеловљујемо; а знаци пропадљивости на тој икони представљају непосредну потврду безмерне љубави Божије, односно Његовог апсолутног поштовања према нашој личности и нашој слободи.

Приближавајући се неком светитељу, целокупан се предајеш свецелом прихватању; то је искуство egzистенцијалне истине и аутентичности коју нам је открио Христос. То је искуство тројичног начина постојања, односно јединство Цркве – јединство заједнице светих.

3. БЛАГОДАТНИ ДАР ЈЕДИНСТВА

Оваплоћење Логоса Божијег за Цркву није само некаква историјска, апстрактно „натприродна“ чињеница, односно полазиште одакле она црпи теоријске закључке или учења. Очовечење Бога представља благодатни дар живота, могућност да човек живи, и поред чињенице пада и греха, буде остварен у пуноћи његових egzистенцијалних могућности. То остваривање пуноће живота пројављује се у јединству Цркве.

Јединство Цркве је благодат – дар Божији људима: дарује се човеку онако како му се сваког тренутка дарује и живот, како му се дарује постојање његовим физичким рођењем, како му се дарује свет и свако добро света – као дар, а исто-

времено и као могућност. Јединство Цркве је благодатни дар: поклон и могућност да човек учествује у Божијем животу, остварујући тако своју egzистенцијалну истину и аутентичност.¹⁴

Јединство, односно Црква, даровано је људима чињеницом Христовог Оваплоћења. У Својој Личности Христос обједињује божанску и човечанску природу: то значи да Божанство и човештво „у Христу“ имају заједнички начин постојања, а тај начин јесте јединство, „узајамно прожимање“ личности, односно заједница љубави. Обједињење божанске и човечанске природе у Личности Христовој није неко апстрактно, метафизичко „начело“; оно се у нама открива онако како се природа увек открива: само као начин постојања, односно као могућност живота. То је могућност да живимо, да буде утољена неугасива жеђ за животом која мучи наше биће, да остварује све могућности живота, односно пуноћу живота, побеђујући тако немоћ и смрт распарчаног бића.

Христос узима на Себе човечанско тело – ово тело које, након пада, постоји само распарчано на индивидуалности, које је поистовећено са „ја“, са аутономизованом тежњом за преживљавањем, намштањем и уживањем. И преобра-

¹⁴ „Постајемо браћа са Јединородним, заједничаримо у Телу Његовом и сједињујемо се са Њим као тело са главом. То је све апостол Павле назвао обиљем благодати.“ Свети ЈОВАН ЗЛАТОУСТ, *Όμιλία 102 εις την προς Ρωμαίους*, P. G. 60, 477. – Свети МАКСИМ ИСПОВЕДНИК, *Προς Θελάσσιον*, 22, P. G. 90, 320A.

жава га у Тело заједнице, у могућност самопревазилажења и самоприпошења. Овај преображај није магијски или аутоматски: свако појединачно човечије биће не престаје да буде индивидуално тело – грешно и неуспешно. Сада, међутим, његов грех и неуспех може бити уврштен у један нови начин постојања, односно може представљати могућност заједничарења са Богом. Довољно је да човек прихвати свој грех и неуспех, да га прихвати „у Христу”, што значи: „саображавајући” се са Христовом *кенозом*, односно са Христовим начином постојања.

Признавањем и прихватањем свога греха, човек открива бездане празнине живота унутар свог властитог бића и ослања се на љубав Божију, на чињеницу да је Христос узео на Себе човечански бездан. Не захтева ништа – ни индивидуалну безгрешност ни индивидуалну врлину; он само дубински испитује одсуство живота у себи самом, и то уз помоћ дара живота Божијег, односно уз помоћ благодатног дара живота. То представља први корак заједничарења са Богом, делатни пристанак на прихватање човечанског тела од стране Христа. Пренаучује се човеков „ум”: човек се „преумљује” (= каје), то јест одбија да се помири са ставом приклањања индивидуалности. И поред чињенице да и даље пада у стање одсуства живота, у празнину свог грешног бића, човек прихвата тај пад и приноси га Богу, црпећи живот из Његове љубави, из безумне Божије љубави према човеку. „Преумљење” (= покајање) је прво васкрсење човека, увод у Велику

Суботу, односно сусрет са Богом у паклу човечанског неуспеха и греха – први благодатни дар и искуство јединства.

Ништа од овога не дејствује у простору апстрактних, рационалних екзалтација. Све је ово Црква, односно доживљајно искуство „тела” црквене заједнице. Црква је *шело*, а то значи да *удови* (= чланови) Цркве сачињавају органско јединство, – као удови плутског тела, – јединство живота. Оно што сједињује чланове Цркве није морално савршенство; њихово јединство није последица само добрих намера и ваљаног владања нити заједничких идеолошких убеђења. Јединство тела Цркве јесте јединство живота, јер је заједнички и делатни доживљај *покајања* (= преумљења) онај који сједињује људе. Покајање је начин постојања који човека „накалемљује” на Христову богочовечанску Личност, на заједницу живота човека са животом Бога, човечанске јаловости и неуспеха са животом божанске љубави – то је „метаболизам” човековог живота у границама богочовечанског Христовог постојања.

Унутар Цркве људи постају „удови” јединственог тела, а то је „Тело Христово”: „Глава” тога Тела – екзистенцијална првина и ипостасно остварење – јесте Христос. Плут тога Тела јесте богочовечанска *природа* Христова, односно Његов начин постојања: то је прихватање човековог грешног живота од стране живота божанске љубави и динамика прихватања љубави Божије у границама сазнања човековог греха. То „узајамно прожимање” божанског и човечанског живо-

та представља органско деловање јединства Цркве, јединствену чиниоцицу њеног живота, једини начин постојања Тела Христовог.

Човек постаје уд Тела Христовог, причасник јединства Цркве – не интелектуалним прихватањем „начелâ” и „ставова” него телесном праксом покајања, свеопштим (то значи и телесним) самоприношењем благодати Божијој, која се заузврат приноси. Света „Тајна” *крштења* јесте благодатно полазиште за искуство „новог” живота који представља покајање: човек прилаже своју телесну индивидуалност да би се „саобразио” смрти и Васкрсењу Христовом, *кенози* као начину постојања који је Он открио. Човеково самоприношење постаје *тајна* заједнице са Божанством, сусрета са благодаћу живота Божијег – човек стиче екзистенцијалне могућности Христове богочовечанске Личности.

Рецимо изнова: Црква је нова природа – а *природа* постоји и пројављује се само као *начин постојања*. Начин постојања Цркве јесте живот као заједница, а не живот као индивидуално преживљавање. Кроз полазни и велики благодатни дар крштења, човек ступа у стварност црквене заједнице. Учествоје у дисању Тела, односно у молитви Цркве; усаглашава се са молитвом светитеља, моли се њиховим молитвама. Бори се да, уз помоћ канона и правила светитељских подвига, потисне побуну своје грешне природе; временски и начински се усаглашава са целином црквеног тела. Храни се из Чаше црквене заједнице, и то храном мученика и исповедника, храном

која представља цар Тела и Крви Христове – Хлебом и Вином, који обједињују земљу и небо.

Све је ово стварност црквене заједнице, односно делатно прихватање смрти и Васкрсења Христовог, где човек ступа кроз крштење, кроз трикратно погружавање у благодат тројичног живота. „Стварност” овде не значи објективизацију живота у коначним и неизмељивим облицима животног искуства и владања већ *могућности* живота, динамички садржај читаве неодредиве скале животног богатства које је сачувано истинским еросним самопревазилажењем и личносном заједницом.

Из воде је изишао први живот, прво – за ум несхватљиво – раздвајање живе природе од неживе твари. Из воде крштења такође искрсава нови живот – коренито раздвајање живота као заједнице од индивидуалног преживљавања, које се трајно одвија у границама смрти. Начин живота Цркве, односно живот као заједница, не представља додатак неке појединачне особености или способности човековом индивидуалном бићу него корениту измењу свих могућности бића: другачији доживљај простора и времена, света и историје. *Простор* Цркве јесте бездимензионална непосредност личносног односа и заједнице, односно јединство живих и упокојених, грешних и святих, „нераздељиви спој”, без почетка и краја, мере или количине.¹⁵ *Време* Цркве јесте преображај „тренутка” у могућност непросторног присуства

¹⁵ Види *Тò Црковно кат' ѓ Ерѡс*, пар. 45.

еросне непосредности, литургијско време, које историју обједињује у славословље – време празновања које „траје“ као непрекидно личносно прелажење из смрти у живот.¹⁶

Претпоставка индивидуалног живота – узимање хране, непосредно примање света – унутар Цркве се, од покушаја преживљавања, које дели људе, претвара у чињеницу заједнице која их обједињује и спаја.

Примамо свет – у виду Хлеба и Вина – као отеловљеног Логоса Божијег; прихватимо живот, живот овога света „у телу“, не као аутономизовано индивидуално преживљавање него као Тајну јединства плоти и Божанства. Заједничаримо у Телу и Крви Христовој, односно наша индивидуална плоть се храни Телом заједнице, божанске заједнице, квасцем живота који се налази насупрот нашем паду, а то је живот Тројице, истински живот и обиље живота.

Јединство Цркве јесте само *јело* заједнице; божански живот отеловљен у животу света; то је Бог Који је принесен као јело и пиће – јело и пиће које не одржава привремено живот у границама смрти него га чини „непропадљивим и богодоличним“. Човеков живот не стиче непропадљивост помоћу рационалних одлука и моралних „побољшања“ него кроз само непосредно примање света, кроз једње и пијење, који представљају физичке претпоставке живота.

¹⁶ Исто, пар. 55.

Узимање хране сједињује човеков живот са животом света и открива свеопшту обједињеност живота. И у границама црквене заједнице, једње и пијење опет сједињује човеков живот са животом света који је стекао испропадљивост, односно са животом плоти Христове – открива католичанску једноврсност живота као јединство створеног и нествореног, односно као јединство плоти и Божанства. Јединство Цркве јесте јединство живота Бога, човека и света; то је свеопшта једноврсност живота, која је изван било какве деобе или раздвајања оностраног и световног, материјалног и духовног; оно представља обједињавање „света у свему“ у јединствености божанског живота.

Обједињавање „свега у свему“ остварује се у чину Оваплоћења Бога Логоса, а своју истинску пројаву има у црквеној Евхаристији. Црквена Евхаристија јесте *космичка Литургија* представља савозглављење живота света и логоса света у доживљајно отеловљеној човечанској речи (= логосу, слову) славословљења Бога, а то је реч Христовог послушања према вољи Очевој – то је „да“ којим је Син изразио Свој приставак. Црквена Евхаристија јесте човеков приставак на прихватање његове природе од стране Христа; то је приставак који *реч* читаве тварне природе – реч човека и реч света – обједињује у „да“ Христовог послушања. Човек је свештенослужитељ евхаристијског јединства света; васпостављање живота као заједнице – заједнице личности у границама човечанске природе – јесте заједница учествовања у животу света; ова једноврсност

живота створених бића савасноставља у покрет и ехаристијско-еросни двиг повратка Богу.¹⁷

Преображај наше човечанске природе и природе света, остварен у оквирима Цркве, стваран је и конкретан: толико је стваран колико и наш пад и пропадљивост света – ни једно ни друго не може се одстранити магијски или алегорички. Наш пад и пропадљивост представљају један начин постојања, а наш преображај и непропадљивост представљају други начин постојања; наш живот у Цркви јесте динамичко кретања и непрекидно искушавање наше слободе у границама ових двају начина постојања или, боље речено, у границама непостојања и постојања, односно смрти и живота.

„Свакога дана окушамо смрт“, а покајањем се накалемљујемо на живот, на помоћу емпиријског познања смрти одмеравамо истину живота, а то је љубав Божија оваплоћена у Телу Христовом.¹⁸ „Свакога дана окушамо смрт“, доживљавамо свој трагични пад у индивидуалност, у индивидуално преживљавање, у индивидуално уживање, у властито индивидуално рационално самопотврђивање, у своју индивидуалну еросну сензуалност и неутољиву жеђ њеног испуњавања. Истовремено доживљавамо благодат новог живота: нашег прихватања од стране Бога, од стране „преизо-

¹⁷ *Исѣо*, нар. 33, и 34.

¹⁸ „Ја рекох: Сваки дан окушам смрт. А он ће на то: Бог је рекао да те љуби. Зато буди спокојан.“ Свети ИСАК СИРИН, *нав. ђ.*, стр. 13.

билне еросне доброте“ Божије,¹⁹ од стране љубави светитеља и Богородице. Ово прихватање љубављу преображава наш грех у покајање и заједницу; обезбеђује нам учешће у Цркви и дарује нам наду у живот. Та нада не представља очекивање већ непосредну увереност и искуствени опит: сидро запето за камен вере, безграничног поверења и самопредавања Христу.

Ово непрекидно искушавање у границама смрти и живота не тиче се, међутим, само нашег личног живота него и целокупног историјског живота Цркве. Црква не представља икакво објективно стицање пуноће живота, остварено у историјском времену, односно објективно остварење колективног савршенства: тада бисмо ми грешници остали изван тога савршенства, без наде да будемо прихваћени и спасени. Црква – рекли смо нешто раније – не „поправља“ наш грех уз помоћ мерила објективног моралног савршенства; она уклања наш грех покајањем, смиреносумним увиђањем потребе коју имамо за љубављу Божијом и за заједницом са светима, односно прихватањем тога богатства човекољубља.

Унутар таквог схватања, недостојност појединих чланова Цркве – клирика и мирјана – ин-

¹⁹ „Он, Који је свему узрок... због изобиља Своје еросне доброте биша изван Себе... као да је на неки начин омањен добротом, љубављу и еросом. И из простора који сле подизази и која је изузетан у односу на све, силази ка свима по Својој екстатичкој надсунтаствености, истовремено је излазећи из Себе Самога.“ ДИОНИСИЈЕ АРЕОПАГИТ, *Περὶ θεῶν Ὀνομασίων*, IV, P. G. 3, 712AB.

дивидуална слабост, недовољност и неуспех, као и слабости целовитог црквеног организма, представљају патњу и бол због пада наше заједничке природе; истовремено представљају и утеху и окрепљење, јер све то потврђује да човекова грешност није искључена из Цркве – напротив, она истиче чудесни „парадокс“ спасења.

Јединство Цркве јесте обједињење и једноврсноност живота онако како се он остварује и открива у чину свете Евхаристије. Из тог јединства ништа није искључено, па ни грешни човек „у покајању“. Живот Евхаристије може да прихвати чак и човекову смрт, односно да смрт накалеми на живот. Ово прихватање и калемљење греха и смрти на живот заједнице са Богом представља нов начин постојања који отеловљује Црква, односно представља егзистенцијалну чињеницу црквеног јединства, као што се сваки пут открива на евхаристијском сабрању.

Евхаристија обједињује наше разделјено биће и нашу распарчану природу – наш биолошки и духовни живот, живе и упокојене, грешнике и светитеље – „у божанску једнообразност, у једноврсну и једну сагласност“.²⁰ Она простор и време обједињује у непосредност наше међусобне

заједнице и наше заједнице са Богом. Савозглављује човекове егзистенцијалне могућности – умну, стваралачку, љубавну – у свештенодејство „ологосења“ материјалног света, у једноврсноност свештеног (= католичанског) логоса твари, која постаје потврда и прихватање љубави Божије, односно постаје плод Христовог и Његовог живота.

²⁰ „Ко побожно посматра ово (свештено сједињење), уочиће истоврсно и једно надахнуће, које долази од једног богоначалног Духа... Заједничко и у миру божанско предавање једног истог Хлеба и исте Чаше чини нас учесницима једне Трпезе.“ ДИОНИСИЈЕ АРЕОПАГИТ, *Περί ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας*, III, P. G. 3, 432B.